

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У зв'язку з динамічними змінами в суспільстві значно підвищується увага науковців до якості підготовки майбутніх фахівців у сучасних вищих навчальних закладах. Причому сьогодні пріоритет надається не формуванню готових знань у студентів, а всебічному їх розвитку як творчих особистостей, професіоналів, які здатні креативно мислити, здійснювати ефективну комунікацію з іншими людьми та приймати на основі врахування її результатів компетентні ділові рішення. Ці здатності фахівця відбиваються в понятті “професійно-комунікативна компетентність”, що зумовлює актуальність проблеми формування цієї компетентності у студентів ВНЗ.

Аналіз наукової літератури свідчить, що вченими були досліджені окремі питання формування професійно-комунікативної компетентності особистості. Зокрема, в публікаціях були висвітлені такі аспекти цієї проблеми: шляхи підвищення рівня професійної компетентності фахівців (Л. Карпова, Т. Ковальова, Є. Огарев, Г. Онкович, М. Чошанов та ін.); методологічні засади ділової комунікації (О. Бодальов, Ю. Жуков, А. Капська, О. Леонтєв, Б. Ломов); співвідношення знань, умінь і навичок у професійній галузі з поняттям професійної компетентності (Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, А. Хуторський та ін.); загальнотеоретичні аспекти визначення змісту і структури професійно-комунікативної компетентності фахівців різних галузей (Л. Галікова, Д. Годлевська, Т. Грабой, Н. Доловова, В. Зикова, С. Петрушин, В. Черевко та ін.). Однак висновки фахівців з питань педагогіки вищої школи та результати вивчення практики підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ свідчать про те, що ця проблема потребує подальшого дослідження.

Мета статті – розкрити суть поняття “професійно-комунікативна компетентність” та визначити шляхи її формування у студентів вищих навчальних закладів.

Вважаємо, що розкриття суті поняття професійно-інформаційної компетентності передбачає необхідність чіткого визначення спочатку таких термінів, як “комунікація” й “компетентність”.

Так, на основі аналізу наукових джерел уставлено, що термін “комунікація” походить від латинського *communico*, що означає *робити загальним, зв'язувати*, він з'явився в науковій літературі на початку ХХ ст. За своєю суттю це поняття є близьким до терміна “спілкування”, однак їх не можна вважати синонімами. Дійсно, слово “комунікація” використовується для позначення засобів зв'язку будь-яких об'єктів матеріального й духовного світу, процесу передачі інформації від людини до людини, а також трансляції й обміну інформацією в суспільстві з метою впливу на соціальні процеси. Спілкування ж визначається як міжособистісна взаємодія людей при обміні інформацією пізнавального й афективно-оцінного характеру.

Отже, за спілкуванням закріплюються передусім характеристики міжособистісної взаємодії, а за комунікацією ще й додаткове значення – інформаційний обмін у суспільстві. У світлі цього слід зауважити, що будь-яка комунікація є спілкуванням, однак не кожне спілкування є комунікацією [5].

На відміну від терміна “комунікація”, поняття “компетентність” було введено в науковий обіг порівняно недавно – наприкінці ХХ ст., коли розпочалися спільні дослідження зарубіжних науковців з метою визначення знань, умінь, особистісних якостей, здібностей, необхідних для успішної життєдіяльності людини в сучасному соціумі. Зокрема, одним з результатів цих досліджень була розробка в 1997 р. програми “Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади” [9].

У сучасних наукових працях пропонуються різні трактування поняття “компетентність”. Так, у перекладі з англійської мови *competence* означає: 1) дохід, достатній для комфортного життя; 2) правомочність. Тож деякі науковці визначають компетентність як наявність в особистості здатностей, сили, влади, вмінь і знань для виконання певних обов’язків [6]. В. Краєвський і А. Хуторський вважають, що в понятті компетентності відображений інтегрований результат поєднання певних знань і вмінь, які дозволяють людині бути обізнаною в різних аспектах діяльності та ефективно її реалізовувати [3].

На основі врахування різних підходів щодо трактувань термінів “комунікація” й “компетентність” дослідники висловлюють свої погляди щодо визначення поняття “професійно-комунікативна компетентність”. На думку окремих авторів, ця компетентність являє собою:

- важливу складову професійної компетентності фахівця, яка дає змогу здійснювати професійне спілкування та сприяє його особистісно-професійній самореалізації в професійно-комунікативній діяльності; сукупність комунікативних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для вирішення професійних завдань (І. Новгородцева [4]);

- ключовий компонент професійної підготовки фахівців, критерій її якості та особистісна характеристика випускників, яка являє собою об’єктивно необхідну здатність до встановлення ефективної взаємодії з її суб’єктами на основі партнерства, взаєморозуміння, співробітництва й взаємодопомоги (Т. Тихонова [7]);

- інтелектуально, особистісно й мотиваційно зумовлену соціально-професійну характеристику, що ґрунтується на комунікативних здібностях, уміннях, знаннях і дозволяє людині самостійно й відповідально здійснювати ефективні та адекватні комунікативні дії в певному колі ситуацій взаємодії в професійній діяльності (Г. Бирюкова [1]);

- система екстрафункціонального забезпечення професійних функцій спеціаліста, вираженого в готовності та здатності до комунікативної діяльності в різних професійних галузях і з представниками різних культур, причому під екстрафункціональним забезпеченням мається на увазі формування та володіння системою загальнопрофесійних, міжгалузевих, міжкультурних та комунікативних знань, умінь та навичок фахівця, необ-

хідних для адаптації й ефективної діяльності в різних професійних групах (Л. Знікіна [2]);

– комплекс комунікативних знань та мовленнєвих умінь, навичок оволодіння якими дозволяє фахівцю адекватно користуватися всіма засобами вербальної й невербальної комунікації під час спілкування у професійній діяльності (Я. Чорний [8]).

На підставі аналізу вищенаведених трактувань поняття “професійно-комунікативна компетентність” визначається нами як особистісне новоутворення особистості, що включає комплекс комунікативних знань, навичок, умінь, якостей, котрі дозволяють здійснювати ефективне спілкування у професійній сфері, реалізовувати постійне самовдосконалення й самоосвіту. Професійно-комунікативна компетентність формується на ґрунті загальної комунікативної компетентності особистості в умовах конкретної професійної діяльності.

На основі вивчення наукових доробок різних учених [1; 2; 4; 7] та аналізу власного досвіду роботи зі студентами нами також зроблено висновки про те, що ефективними шляхами формування професійної комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів є такі:

1) організація навчальних занять на основі компетентнісного підходу з використанням сучасних інноваційних технологій;

2) розробка та викладання студентам відповідних авторських спецкурсів;

3) надання своєчасної педагогічної підтримки в подоланні майбутніми фахівцями професійно-комунікативних утруднень.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна підсумувати, що високий рівень професійно-комунікативної компетентності є сьогодні необхідною передумовою для успішного здійснення фахівцями професійної діяльності й реалізації професійно-особистісного саморозвитку. У подальшому дослідженні планується експериментально перевірити ефективність визначених шляхів формування цієї компетентності в студентів вищих навчальних закладів.

Література

1. Бирюкова Г.М. Профессионально-коммуникативная компетентность как имиджевый фактор российских госслужащих / Г.М. Бирюкова // Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта. – 2011. – № 12 (70). – СПб. : НГУ им. П.Ф. Лесгафта. – С. 15–20.

2. Зникіна Л.С. Профессионально-коммуникативная компетенция как фактор повышения качества образования менеджеров : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Л.С. Зникіна. – М., 2005. – 406 с.

3. Краевский В.В. Основы обучения. Дидактика и методика / В.В. Краевский, А.В. Хуторской. – М. : Академия, 2007. – 352 с.

4. Новгородцева И.В. Формирование профессионально-коммуникативной компетентности будущих инженеров в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / И.В. Новгородцева. – Н. Новгород, 2008. – 259 с.

5. Писаревський І.М. Професійно-комунікативна компетентність (в туризмі) / І.М. Писаревський, С.А. Александрова. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 230 с.

6. Сидоренко Е.В. Тренінг комунікативної компетентності в діловій взаємодії / Е.В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2003. – 208 с.

7. Тихонова Т.А. Формирование профессионально-коммуникативной компетентности студентов в процессе обучения в медицинском училище : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Т.А. Тихонова. – М., 2008. – 164 с.

8. Чорний В.Я. Сутність комунікативної компетентності як професійно важливої якості особистості майбутнього фахівця / В.Я. Чорний // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України Хмельницький. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ДПСУ, 2009. – № 2. – С. 189–199.

9. Definition and selection of competencies. Theoretical and conceptual foundations (deseco). Strategy paper on Competencies. An Overarching Frame for an Assessment and Research program. – OECD (draft), 1997. – P. 8.

ШТЕФАН Л.В.

РЕФЛЕКСИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА В УМОВАХ ВТІЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Інноватизація освіти стала причиною переосмислення психологічних механізмів діяльності інженера-педагога. Серед них чільне місце посідають рефлексивні процеси. При цьому в теоретичному розумінні рефлексія виступає як форма активного переосмислення фахівцем змісту індивідуальної діяльності та спілкування, а в практичному – як його здібність до самоаналізу, осмислення та переосмислення власних соціальних відносин. Сьогодні формується нове покоління інженерів-педагогів, які, діючи в умовах активного втілення інновацій у навчально-виховний процес, повинні, рефлексуючи, осмислювати свою діяльність та її результати з тим, щоб свідомо реалізовувати завдання інноваційної парадигми. На жаль, ця робота не систематизована, виконується спонтанно, найчастіше стає особистісною проблемою фахівця. Таким чином, виникає суперечність між необхідністю обґрунтування та розробки теоретичних і практичних аспектів рефлексивної діяльності в умовах втілення інновацій та недостатньою їх розвиненістю в інженерно-педагогічній освіті.

У науковій літературі рефлексія розглядається в контексті навчальної, виховної, трудової та інших видів діяльності (Г. Абрамова, Н. Алексєєв, О. Анісімов та ін.). При цьому теоретичною основою розвитку означених питань виступають напрацювання К. Вазина, В. Давидова, В. Слободчикова, Г. Щедровицького. У педагогіці рефлексивну діяльність активно досліджують Б. Вульф, І. Ворфоломєєва, Г. Звенігородська, Г. Коджиспарова, В. Метаєва, В. Харькин та ін. Започатковано сьогодні й напрям розвитку рефлексії в структурі інноваційної діяльності педагога (В. Сластьонін, Л. Подимова). Ряд авторів наполягає на необхідності концентрації уваги на